

ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ

ΕΙΣ ΛΕΡΩΝ (1)

Γ. Γραφίου

Λόγω της ιδιαίτερης φάσεως της νήσου Λέρου του δωδεκανησιακού συγκροτήματος, τὰ σπήλαιά της έπαιξαν σημαίνοντα ρόλον κατά την τελευταίαν περίοδον χρησιμοποιηθέντα υπό των Ιταλών διά καθαρῶς στρατιωτικούς σκοπούς, τουτέστιν δι' αποθήκας πυρομαχιῶν, διά καταφύγια άντιστασιακά, υπό δέ του άμάχου πληθυσμοῦ διά καταφύγια προστασίας κατά τās μεγάλας στρατιωτικάς επιχειρήσεις 1944-1945 μετά την συνθηκολόγησιν της Ιταλίας και έντεῦθεν.

Τά λερειακά σπήλαια στεροῦνται της σοβαρότητος των κρητικῶν σπηλαίων ὅπως στεροῦνται και θεαματικότητος ἀπό έπιόψεως σταλακτιτικού διακόσμου, συνεπῶς δέν έχουν βαρύτητα τινα ἐπί της τουριστικής αξιολογήσεως της νήσου ήτις εἰς άλλους τομεῖς παρουσιάζει ένδιαφέρον. Υπάρχει ὅμως πλήθος ἐξ αὐτῶν τά ὁποῖα χρήζουν περαιτέρω έρεῦνης. Ιδιαίτητα ή Β.Α. έσχαιτιά της νήσου περί τόν ὄμον Άγίου Ιωάννου και ή έντιστοιχος Ν.Α. ἄκρα χαρακτηρίζονται ἀπό την ύπαρξιν αρκετῶν σπηλαίων τινά των ὁποῶν μνημονεῖονται υπό του Δ. Οίκονομοπούλου. (2).

Άρκετά των σπηλαίων τούτων έπεσκέφθη και κατεμέτρησα, περιγραφή δέ ταῦτα εἰσὸς κατωτέρω. Τερον ιδιαίτερον χαρακτηριστικόν της νήσου εἶναι ή ύπαρξις πολλῶν τεχνητῶν σπηλαίων διανοιχθέντων υπό των Ιταλῶν δι' άντιστασιακά καταφύγια ή αποθήκας ὀπλιῶν και πυρομαχιῶν. Τά σπήλαια ταῦτα ἐπιχωρῶς κηλοῦνται "γαλαρίες" έν έντιθέσει πρός τά φυσικά σπήλαια τά ὁποῖα χαρακτηρίζονται ὡς "Οεϊκά".

Δ Ρ Α Κ Ο Ν Τ Ο Σ Π Η Λ Ι Α

Σπήλαιον ἄριθμ. 261

Εἶδος σπήλαιον ἐπί του ὄρους Πατέλλα, νεῦον έντός του μετ γάλου κόλλου Λακίου ἐπί της ένιστερά τῆ εἰσερχομένου κλειούσ. Κεῖται ὑπερθεν του μικροῦ ὀσμίσκου Άγίου Στυλίδωνος εἰς ὕψος περίπου 80 μ. δ. ε. θ. και ὀλίγας δεκάδας μέτρων ένωθεν δημοσίας ὁδοῦ εἰς τό 5ον χιλιόμετρον ὑπό Λακίου. ή εἰσοδός του, ὀπισθεν καταπεσόντων βράχων δέν εἶναι ὀρατή. Ὄπισθεν των βράχων τούτων ἔχνη καταρρεύσεως μεγάλου τμήματος της ὀσορής του

Ὀλοκληρον τό πλάτος τῆς προσόψεως τοῦ μέχρι τῆς ὀροφῆς κλείεται ὑπό ἰσχυρῆς τοιχοδομῆς κατασκευασθεῖσης ὑπό τῶν ἰταλικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν, καθόσον τό σπήλαιον ἐκρησιμοποιήθη ὡς μεγάλη ἀποθήκη πυρομαχικῶν. Τό ὀλικόν μήκος τοῦ τοίχου ταύτου εἶναι 34 μέτρα. Εἰς τήν ἀριστεράν πλευράν τοῦ βράχου ἀνοίγεται τό στόμιον τοῦ προστατευόμενου ὑπό σιδηρᾶς ὀδοῦ καί ἀσφαλιστικοῦ τοίχου. Ἀπαγωγῶν κικλιδορακτοῦ ἔχουν ἀρεθῆ εἰς ἱκανόν ὕψος τῆς μεγάλης τοιχοδομῆς τῆς προσόψεως.

Τό σχῆμα τοῦ σπηλαίου μετά τήν ὡς ἄνω διαρρυθμίσειν αὐτοῦ παρουσιάζει βορρῆν δύο ἐκρηπτομένων τετραπλευρῶν, ὧν τοῦ μὲν πρώτου τό βάθος εἶναι 13 μέτρα ἐπὶ πλάτους 20 μ., τοῦ δέ δευτέρου τό βάθος εἶναι 24 μ ἐπὶ πλάτους 14 μ. Ὄντω τό συνολικόν πλάτος τοῦ σπηλαίου ἀνέρχεται εἰς 37 μέτρα. Τό ὕψος ποικίλει μεταξύ 10-15 μέτρων. Τό δάπεδον ἔχει ἰσοπεδωθῆ τεχνητῶς.

Εἰς τήν ἀμῆν τῆς ἐπαρῆς τῶν δύο τετραπλευρῶν διακρίνεται στενή διάβασις κλεισμένη σήμερον διά λίθων ὑπό τῶν χρησιμοποιούντων τό σπήλαιον ποιμένων. Εἰς τό βάθος τοῦ δεξιῦ μεγάλου τετραπλευροῦ λάξευμα ἐπὶ τοῦ βράχου παρέχει τήν ἐντόπισιν συλλεκτηρίου ὑδατοδεξαμενῆς εἰς παλαιότερους χρόνους μετ' αὐλακος ροῆς.

Σταλακτιτικά συμπήξεις ἢ ἄλλαι φυσικαί διακοσμήσεις οὐδαμῶς τοῦ σπηλαίου παρατηροῦνται.

Πρό τῆς κατακορημνήσεως τῆς προσόψεως τό ὅλον βάθος τοῦ σπηλαίου ἔδει νά ἀνῆρχετο εἰς 40-45 μέτρα.

Τό σπήλαιον ἀναφέρεται ὑπό τοῦ Δ. Οὐλιονομοπούλου(3). Κατά τόν συγγραφεᾶ τοῦτον ἔλαβε τό ὄνομα Δρακοντοσπηλιά ἐκ τίνος μεγάλου ὄρου ἐμκλωδοντος ἐντός αὐτοῦ. Ἡ παράδοσις ἐπιχωριάζει καί σήμερον εὐρύτατα κατ' ἅπασαν τήν νῆσον μέ διαφορῶς παραλλαγᾶς.

Κατεμετρήθη ὑπό τοῦ γράφοντος τήν 17 Σεπτ. 1952, τῆ βοήθεια τοῦ ὡς ὀδηγοῦ προσληφθέντος Γιάννη Λυκονιάτη.

Τ Ρ Υ Π Α Κ Ο Υ Θ Ο Β Ο Υ Η Ι Ο Υ

Σπήλαιον ἀριθ. 262

Μικρόν σπήλαιον παρά τήν κορυφήν τῆς πρός τόν ὄριον Γούρνας καταπιπτοῦσης παραφυάδος Βίγλα ἢ Βιγλιά τοῦ μικροῦ

δρους Κουροβουνίου και εις την Θέσιν "Καμάρα".

Έχει βάθος 12 μ., πλάτος 5-6 και ύψος 2-2,50 μ. Στερεΐται σταλακτιτικού ύλικού. Κατά την διάρκεια των πολερικών επιχειρήσεων τοῦ 1945 ἐχρησιμοποίηθη ὡς καταφύγιον τοῦ ἀμύχου πληθυσμοῦ δυνάμενον νά στεγάσῃ 50-70 ἄτομα. Σήμερον χρησιμεύει ὡς πομινιοστάσιον.

Ἰπὸ τοῦ Δ. Οἰκονομοποῦλου (ἔνθ. κατωτ. σ. 14) μνημονεύεται ὡς μέγα σπήλαιον.

ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΚΟΥΡΟΥΝΗ ἢ ΓΡΙΒΑ

Ἄριθμ. 263

Σπηλαιώδης σχισμὴ μήκους 15 μέτρων, μεγίστου πλάτους 1,20 και ὕψους 2-3 μ. ἐπὶ τῆς βορειοτάτης χερσονήσου Ἁγίας Κιουράς. Ἡ εἰσόδος του προστατεύεται ὑπὸ ἀσφαλιστικοῦ τοίχου δεδομένου ὅτι τὸ σπήλαιον ἐχρησιμοποίηθη ὡς ἀποθήκη ἐκρηκτικῶν ὕλων τοῦ ἑντόθι ναυστάθμου ὑπὸ τῶν Ἱταλῶν. Νεθεὶ ἐντὸς τοῦ ὄρμικου Ρίνας τοῦ μεγάλου ὄρμου Παρθενίου. Εἶναι προσιτόν και διὰ λέμβου ὀρμουμένης ἐκ τοῦ ἔναντι ἀλιεντικοῦ συν-οικτισμοῦ Παρθενίου.

Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Δ. Οἰκονομοποῦλου μετὰ τοῦ ὑπ' ἑριθμόν 264 ὡς κατωτέρω σπηλαίου "Σπῆς Παναγιῆς" (σελ. 14). Κατὰ τὸν συγγραφέα, ἡ χερσονήσος τῆς Ἁγίας Κιουράς ἀποκαλεῖται οὕτω ἐκ ἐκκλησιῶν τινὸς κειμένου ἑντόθι μεταξὺ τῶν ὄρμων Παρθενίου και Παρθέντος και λατρευομένου εἰς μνήμην τῆς Ἁγίας Πατρῶνης ἣτις ἐλληνιστὶ ἐκαλεῖτο Ἁγία Κυρά και κατ' ἀπτικήν προφορὰν Ἁγία Κιουρά.

ΣΠΗΛΙΑ "ΣΠΗΣ ΠΑΝΑΓΙΗΣ"

Ἄριθμ. 264

Τὸ ἕτερον τῶν ὑπὸ τοῦ Οἰκονομοποῦλου μνημονευομένων σπηλαίων τῆς Ἁγίας Κιουράς. Νεθεὶ και ἑντὸς πρὸς τὸ ἔξω τμήμα τοῦ ὄρμου Παρθενίου, εἶναι δὲ προσιτόν και διὰ λέμβου. Ἀνοίγεται ἐπὶ τῆς πλαγίης μικροῦ ἀκρωτηρίου 35 περιπου μέτρα Ὑ.ε.Θ. πρὸ τῆς εἰσόδου του δὲ ὑπάρχει τοίχος ἐκ ξηρολιθιδῶς πρὸς προστασίαν τῶν πομινίων. Ἀπαρτίζεται ἐκ ἑνὸς μόνου θαλάμου μήκους 10 μ. και πλ'τους 9. Εἰς τὸ βάθος τοῦ θαλάμου εὐρίσκεται σταλακτιτῆς μοναδικὸς ἐπιχρισμένος δι' ἀσβέστου ἀ-ρίωνων ἀνοιγμα εἰς μικρὸν τοῦνελ ὕψους 1 μ. και μήκους 4, ἀνευ

ένδιαφέροντος. Έλαχίστη σταλακτιτική ύλη κρέμαται εκ της δροφής, μαυρισμένη εκ των καπνών των πυρών.

ΒΑΡΑΘΡΟΝ ΠΛΑΦΟΥΝΤΟΣ

Αριθ. 265

Έπιγυρῶς ἀποκαλεῖται "ἀλατοῖδα" (4) Τσιρλονερίου. Τό βαράθρον εἶναι ἀρχικῆς πτώσεως 8 μέτρων. Ἡ εἴσοδος τοῦ ἔχει διαμέτρον 1,30 X 1,70 καί ἀνοίγεται εἰς ἀπόστασιν 50 μέτρων ἄνωθεν τῆς στρατιωτικῆς ὁδοῦ τῆς ἀγορῆς ἐκ τῆς Ἀσφούγγαρον ἐντός τοῦ ὄριου Πλαφούντι. Τό βαράθρον προφανῶς σχετίζεται μέ τήν πρός τά καταντή τοῦ στομίλου καί Β. Β. Δ. ἐμφάνισιν κηγῆς ὕδατος (τσιρλονέρου) ἀναβλήζοντος σχεδόν ἐντός τῆς θαλάσσης καί εἰς ἀπόστασιν 100 περίπου μέτρων ἀπό τοῦ στομίλου. Ἐπί τοῦ ἔξονος στομίλου-πηγῆς καί εἰς τό μέσον τῆς ἀποστάσεως, ἀνοίγεται καπνοδόχος μετά ἐπιφανειακῶς ὄρατῆν καθίζησιν μήκους 40 μέτρων καί πλάτους 10. Κάθοδος διὰ τῆς καπνοδόχου εἶναι ἀδύνατος λόγω τῆς στενότητος τοῦ στομίλου τῆς.

Τό βαράθρον χρῆζει περαιτέρω ἐρεῦνης τῆ βοήθειᾳ ἐξερευνητικῶν μέσων.

ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΧΡΕΣΟ (5)

Αριθ. 266

Μικρόν σπήλαιον εἰς τό βάθος μικροῦ ρέματος τῆς κοιλάδος Παρθενίου πρός Δ. κατά τήν ρίζαν βράχου. Ἡ ὄλη χαράδρα εἶναι κατάφυτος ἀπό ἄγριοκερατέας. Τό ὄλον μήκος τοῦ σπηλαίου εἶναι 10 μέτρα μέ πλάτος κυμαινόμενον 2-3 μ. Ὑψος δροφῆς 2-2,5 μ. Σταλακτιτική ὕλη δέν παρατηρεῖται. Τό σπήλαιον ἐχρησιμοποιήθη ὡς καταφύγιον τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς κατά τās πολεμικάς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1945. Σήμερον χρησιμοποιεῖται ὑπό τῶν ποιμένων.

ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΒΑΓΙΑ

Αριθ. 267

Σπηλαιώδης ὕδατογόνος σχισμῆ εἰς ἀπόστασιν 1/2 ὥρας ἀπό τοῦ ἑρωτηρίου Ἀσφούγγαρος πρός Ν. ΝΑ. τούτου καί εἰς τό βάθος διωνδίου ὄρισκου νεύοντος πρός Δ. Ἡ στενή τριγωνική εἴσοδος τοῦ εὐρίσκειται εἰς ἀπόστασιν 8 μ. ἀπό τῆς παραλίας. Ἐξῆς μετά τήν εἴσοδον συναντᾶται ὕδωρ γλυκῆ οὐτινος ἡ στάσιμη εἶναι

ή αυτή μετά της επιφανείας της θαλάσσης, δι' ὃ καί δέν παρατη-
ρεῖται κίνησις ροῆς. Ἡ πρώτη λεκάνη ὕδατος διακρίνεται ὑπό
βράχων διά τήν ἀκολουθήσασαν μακρῆς διάδρομος πλήρης στασίμου ὕ-
δατος βάρους 0,30-0,50 μ. Ὀλικόν καταμετρηθέν μήκος τοῦ δια-
δρόμου ἀπό τῆς εἰσόδου εἶναι 27 μέτρα μέ πλάτος ροῆς ἀπό
0,60 μέχρι 1μ. Σταλακτιτική ὄλη ὑπάρχει ἐλαχίστη ἀπό τῆς ὀρο-
φῆς. Τά ἐντός τοῦ ὕδατος τμήματα καλύπτονται ὑπο παχέως στρώ-
ματος ἀργίλλου.

Πρώτη ἐξερεύνησις καί καταμέτρησις ἐγένετο ὑπό τοῦ γρά-
φοντος τῇ βοήθειᾳ τοῦ ὡς βοηθοῦ προσληθέντος κ. Ἰωάννου Λυ-
κονιάτη, τήν 15 Σεπτ. 1952.

ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΚΡΥΘΟΥ

Ἀριθ. 268

Ἐυρίσκεται ἐρεξῆς τῆς ὄψεως Ἀλινδα, παρά μικρόν ὄρμον
νεύοντα πρὸς Ν.Α. ὀπίσθεν τῶν σπηλαίων ΔΥΟ ΛΙΣΚΑΡΙΑ, ἐπὶ λί-
αν δυσπρόσιτου ἀπὸ ξηρᾶς βραχίδους ἀκτῆς. Ἐπιολογὸς τυγχάνει ἡ
προσπέλασις του διὰ λέμβου. Τὸ στόμιόν του ἀνοίγεται ἐντός σα-
θοῦ κροκαλλοπαγοῦς στρώματος καταπρέοντος κατὰ συχνάς πε-
ριόδους. Ἀπάρτίζεται ἀπὸ ἓνα μόνον θάλαμον οὐτινος ἡ βᾶσις
εὐρίσκεται -10 μ. χαμηλότερον τῆς εἰσόδου. Τὸ πλάτος τοῦ θαλά-
μου εἶναι 13 μέτρα ἐπὶ μήκος 16 καί ὕψος ὀροφῆς κυμαινόμε-
νον ἐπὶ 2-4 μέτρα. Εἰς τὸ βᾶθος ἀριστερὰ σχηματίζεται λεκάνη
ποσίου ὕδατος συγκεντρουμένου σταγονηδῶν ἐκ τῆς ὀροφῆς. Τὸ
ὔδωρ τοῦτο εἶναι ὁσοδρόνον καί εὐγευστον. Τὸ σπήλαιον ἐχρησιμο-
ποιήθη κατὰ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1945 ὑπὸ τῶν Γερ-
μανῶν, ὁπότε καὶ ἡ γύρω περὶ τοῦ εἶναι καί σήμερον ναυκοθετη-
μένη καί συνεπῶς ἐπικίνδυνος ἡ γύρω κρηνα ἀπὸ ξηρᾶς. Σταλακ-
τιτικαὶ συμπήξεις δέν ἔσονται.

Ὁ Οἰκονομολόγος (ἐνθ. κατ. σελ. 16) μνημονεὺει τοῦτο ὡς
ἐνδάλιον καί γράφει ὅτι ἡ λεκάνη ὕδατος εὐρίσκεται χαμηλῶ-
τερον τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀμφότερα δέν ἔχονται ἀκρι-
βεῖας.

Πρώτη ἐξερεύνησις καί καταμέτρησις ὑπό τοῦ γράφοντος βοή-
θουμένου ὑπὸ τοῦ σπουδαστοῦ κ. Π. Π. Πουλαρέντη καί ἐνός δι-
δακτοῦ, τήν 17 Σεπτ. 1952.

Ἀνώγειον σπήλαιον ΑΛΙΝΔΑΣ

Ἀριθ. 269

Ἔσται μετὰ τῶν σπηλαίων ΠΑΝΑΓΙΑΣ καί ΔΥΟ ΛΙΣΚΑΡΙΩΝ.

Είναι εδωδ σπήλαιον δρωγιμένον έντός εδρωγίου άργιλλικοϋ πετρώματος. Η εδρεΐτα είσοδός του έπιτρέπει τόν άπλετον ριτισμόν του μοναδικού του θαλάμου του όποιου ή έγκαρσία διατομή είναι 29 μέτρων, τό μήκος του 8,50 μέ ύψος όροφής κυμαινόμενον μεταξύ 3,50 και 4 μέτρων. Τό δάπεδον άνώμαλον παρουσιάζει διαδοχικάς κλιμακώσεις σόν 2 μεϊον 2 άπό της είσοδου. Πλήρης έλλειψις σταλακτιτικού ύλικού. Έχρησίμευσεν ώς καταφύγιον του άμάχου κληθυσμού κατα τάς πολεμικάς έιχειρήσεις. Οδδέν εδρύτερον ένδιαμεϊον παρουσιάζει.

Κατεμετρήθη ύπο του γράροντος και του κ. Πιχ. Πικουλαρέντη τήν 18 Σεπτ. 1932.

ΣΠΗΛΑΙΟΝ "ΠΑΝΑΓΙΑΣ "

Άριθ. 270

Ο Οικονομόπουλος σημειεί τούτο ώς άνώνυμον (σελ. 13) κατά τήν περιγραφήν της τοπογραφίας των Άλίνων. Τό αναφέρει ώς μέγιστον, πλην όμως αϊ άκριβεΐς διαστάσεις του είναι πλαγία διατομή 19 μέτρα και μήκος 15. Άπαρτίζεται έξ ένός μόνου θαλάμου ύψους κυμαινόμενου μεταξύ 1,40 και 1,80 μ. Είς όλόγα σημεία του δύναται ό επισκέπτης νά σταθί θρωϊος. Η είσοδός του νεβουσα προς ΝΑ. προς τόν όρμον Άγίας Παρίνης ύπέρεκειται της μικράς καλλιεργημένης κοιλάδος της Παναγιάς εις ήν και έξωκλήσιον. Τό δάπεδον του σπηλαιου είναι λίαν ύγρόν και κηλιδες έν ραΐας άργιλλου (πατελιάς). Είς τό βάθος άριστερά της είσοδου του μεγάλη λεκάνη ύδατος βάθους μέχοι 1,50. Η προέλευσις του ύδατος τούτου είναι άδηλος πλην όμως τό έκχυλίζον ύδωρ φέινεται ότι δίδει γεννεσι εις όλιγον κατωτέρω του στομίου έμφάνησιν, δεξιευθεΐσαν προς άρδουσιν της μικράς κοιλάδος.

Κατεμετρήθη ύπο του γράροντος και του κ. Πιχ. Πικουλαρέντη τήν 18 Σεπτεμβρίου 1952.

ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΔΥΟ ΛΙΣΚΑΡΙΑ

Άριθ. 271

Εδωδ δρωκτόν σπήλαιον άνωθεν του όρμου Δυο Λισκαριών και μικράς εγκαταστάσεως θυροσδαψείλου έντός του μεγάλου όρμου Άλίνων. Η είσοδός του εδρίσκεται εις ύψος 50 μ. δ. έ. ο. νεβουσα προς Δ. εδωδ άμέσως άπό ταύτης διανοίγεται επιμή-

κης ανάματος θαλάμιος οδίντος ή μέν εγκάρσια διατομή παρουσιάζει άνοιγμια 45 μέτρων, ή δέ κάθετος τοιαύτη 23 μ. Τό ύψος του θαλάμιου ποι κίλει από 2-3,5 μ. Αί διαστάσεις του σπηλαιου διευρύνονται συνεχώς έξ αιτίας όρθξεως ραιάς άργιλλου (πατελιās) χρησιμοποιουμένης διά τήν επίστρωσιν τών στεγών τών οικιών εις τά Ανωδεκάνησα. Αύτη παρουσιάζεται εις ρακοειδεείς σχηματισμούς μετά μεγίστης ύγρασίας. Η έξόρυξις της δημιουργεί κίνδυνον καταρεύσεως της όροφης του σπηλαιου λόγω της απληστίας τών αυτόνι εργαζομένων μη άρινόντων στην όρματα προς ύπαράσταξιν ταύτης. Είς τό β' άθος δεξιά λασπώδης κατολισθησις της ραιάς άργιλλου έπαυξάνει τόν κίνδυνον της καταρεύσεως. Όμοια κατολισθησις μικροτερων διαστάσεων διαπιστοϋνται εις τό κεντρικόν σημείον του θαλάμιου.

Άριστερά παρά τήν είσοδον διακρίνονται ίχνη δεξαμενής προφανώς χρησιμοποιηθείσης διά τό πότισμα τών προβάτων. Ημερον είναι στεγνή όπως στεγνή είναι και μία χαμηλότερον κειμένη λεκάνη συρροής ύδατος. Έκ της έξορύξεως της πατελιās διηνοίχθη και έτερον στόμιον τό όποιον μετα του άρχικου τοιούτου ριζίζουν άρκοδντως τό όλον σπήλαιον. Οδδέν ίχνος σταλακτιτικής ύλης διεπιστώθη.

Καταμετρούθη υπό του γράροντος και του κ. Πιχ. πολλαπλήτη τήν 18 Σεπτεμβρίου 1952. Κατά πληροφορίας τών έγχωρών έχρησιμοποιηθη ως καταφύγιον του άμάχου πληθυσμου τό 1945 στεγνάσαν υπερδιακόσια πρόσωπα.

Ανώγειον ΔΥΟ ΑΙΣΚΑΡΙΩΝ

Άριθ. 272

Είς άποστασιν εκάδων μέτρων από του προηγουμένου. Αί διαστάσεις του είναι πλάτος 15 μ. ύψος 8 και ύψ. 1,50-1,80 μ. Αίαν ύγρον λόγω της ύπάρξεως και αυτόνι ραιάς άργιλλου. Τόν χειμώνα πλημυρίζει ύδάτων είσορόντων έξωθεν. Είς μίαν πλευράν της προσοφης έχει σχηματισθη άνοιγμια (GHE ΠHEE) δια του όπου ριζίζεται τό όλον σπήλαιον.

Καταμετρούθη ως και τό άνωτέρω.

Υποσ. (I). Πλήν τών υπό του Δ. Οικονομοπούλου, ως κατωτέρω, ύποδεικνυομένων σπηλαιών της Λέρου, μοί άνερεοθησαν κατά τήν εις τήν νήσον διαμονήν μου υπό κοιμένων και γεωργών και πολλά άλλα τά όποια όμως έλλείπει χρόνου ή επικινδύνου προσκελάσεως λόγω ύπάρξεως είσέτι ναρκοκεδών δέν έπεσήμανα. Ούτω εις τήν Β. Δ. περιοχήν της νήσου μεταξύ όρμου Παρθενίου και Άγίου Ιωάννου ύπάρχουν τά σπήλαια "ΣΤΗΣ ΠΟΡΤΕΣ", "ΣΤΑ ΒΟΥΝΑΡΙΑ", τό ΒΟΥΔΟΣΕΛΙΑΟ και ή ΣΠΗΛΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΟΥ. Είς τήν ίδίαν περιοχήν ο Οικονομοπούλος μνημονεύει τρία εύρβχωνα σπήλαια

ὅπο τὴν γενικὴν ὀνομασίαν ΚΕΡΑΜΟΙ ἀλλὰ τὸ τοπωνύμιον τοῦτο εἶναι ἄγνωστον εἰς τοὺς χρησιμοποιηθέντας ὀδηγοὺς. Προφανῶς οἱ Κεράμοι συνταυτίζονται μὲ τὰ ἄνωτερον μνημονευόμενα σπήλαια.

Εἰς τὴν νοτιανατολικῶς τοῦ Λακκίου τοποθεσίαν ΤΕΙΕΝΙΑ ἀναφέρεται ἕν ἀνώνυμον βάραθρον (ἄλιτσίδα), ἕν σπήλαιον εἰς ΚΑΒΑΚΙΑ καὶ ἕτερον ὀπίσθεν τοῦ αὐτοῦ Ἰταλικοῦ νεκροταφείου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μνημονεύεται καὶ ὅπο τοῦ Οἰκονομοπούλου. Εἰς τὴν ὁσίαν Βουταΐδες μου ἀνεφέρθη τὸ βάραθρον ΣΚΥΛΟΓΟΥΒΑ καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Κλειδί, ἄνωθεν τῆς πρὸς Παρθένιον ὁδοῦ, τὸ σπήλαιον " ΣΤΟ ΣΚΡΙΝΙ ".

Ἐπὶ τοῦ πρὸς Β. τοῦ Λακκίου μικροῦ ὄρους Περσβίγλι ὑπάρχουσι δύο σπήλαια ὅπο τὸ ὄνομα " ΣΤΟΥΣ ΠΕΣΑ ΚΗΠΟΥΣ" ἐξ ὧν τὸ ἕν ὀπίσθεν τοῦ πολιτικοῦ νεκροταφείου. Τοῦ ἕτερου ἡ εἴσοδος ἔχει κλεισθῆ διὰ τοίχου. Ἄγνωστον εἰς ποῖον ἐκ τῶν δύο ἀνήκει τὸ ὄνομα "ΜΠΑΡΑΜΙ" τὸ ὅπο τοῦ Οἰκονομοπούλου ἀναφερόμενον (ἔνθ. κατ. σελ. ΙΙ).

Ἐπὶ ἀνεφέρθη ἐπίσης ἡ " ΣΠΗΛΙΑ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ" ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου λόφου ἐξ οὗ κάστρον μεσαιωνικόν. Κατωτέρω, ἕτερον μικρὸν ἀνώνυμον ἐνάλιον σπήλαιον.

Τὸ τοπωνύμιον ΣΠΗΛΙΣΣ εἰς τὸν ὄρμον Πατέλι παρὰ τὴν συνοικίαν Βρομόλιθος (ἐκ τοῦ βρόμος, ὄρυθος) δρεῖλεται εἰς τὴν ὑπαρξιν μικρῶν κοιλωμάτων παρὰ τὴν θάλασσαν ἄνευ ἐνδιαφέροντος τινός. ὡς "ΣΠΗΛΙΑ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ" ἀναφέρεται μικρὸν σταλακτιτικὸν κοίλωμα ἐντός μεγάλης τεχνητῆς σήραγγος (γαλαρίας) εἰς τὴν ὁμώνυμον περιοχὴν τῶν Βασιλικῶν Τεχνικῶν Σχολῶν Λέρου ἐντός τοῦ ὄρμου Λακκίου.

Εἰς τὴν περιοχὴν Ἀλίνδων (νοτιὰ πλαγίᾳ τοῦ ὄρους Κλειδί) καὶ ἔναντι τοῦ σπηλαίου Παναγίως ἀριθ. 270 ὑπάρχει σπηλαιῶδες κοίλωμα διαμ. 4μ. ἀποκαλούμενον "ΣΠΗΛΙΑ ΔΙΑΜΑΝΤΑΡΑ". Τοῦτο ἔχει διασκευασθῆ εἰς ἀποθήκην, ἐκενδυθὲν ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τοίχου στερεοῦ. Εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν Ἀλίνδων καὶ εἰς τὸς μετὰ τὰς τελευταίας οἰκίας, ὅπο τὸ γενικὸν ὄνομα " ΣΠΗΛΙΣΣ ΠΑΛΑΜΟΡΑΕΤΗ " καλύπτονται μικραὶ ἑσημαντοὶ σπηλαιῶδεις κοιλότητες ἐκ μερικῶν τῶν ὁποίων ἐγενετο ἐξόδους πατελιῶς.

Βάραθρα (ἄλιτσίδες) ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Κλειδί.

Ἔπος. (2). Δ. Οἰκονομοπούλου. "Λερεϊακά" ἦτοι χωρογραφία τῆς νήσου Λέρου. Ἄθ. 1888.

Περιγραφαὶν περιφερειακῶς τὴν νήσον καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς ὁ ἄνω συγγραφεὺς ἀναφέρει, πλην τῶν ἀλλαγῶν τῆς παροῦσης μνημονευομένων σπηλαίων ἐξ ἀνόνομα σπήλαια ἐπὶ τῆς μικρῆς Ν.α. χερσονήσου ὅπο τὴν γενικὴν ὀνομασίαν " ΣΠΗΛΙΑ ΚΑΤΑΒΑΤΗΣ" (σελ. 21) ὡς καὶ ἄλλα τινὰ ἑσημαντα τῆς ἰδίας περιοχῆς. Ἐπίσης κοιεῖται μινεῖαν ὑπάρξεως σπηλαίων τινῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους ΠΑΤΕΛΛΑΣ τοῦ σχηματιζομένου μεταξὺ τῶν ὄρων ΓΟΥΡΙΑΣ καὶ ΛΑΪΙΟΥ. (σελ. 21). Βορειότερον τῆς περιοχῆς

ταύτης, προς τόν ὄριον Ἀγίου Γεωργίου, μνημονεύει τό Ικανῶς μέγα-κατ' αὐτόν-(σελ. 18) σπήλαιον τοῦ ΠΑΡΚΕΛΛΑΟΥ. Ἐπίσης σημειεῖ(σελ. 21) τό σπήλαιον ΚΕΡΡΟΝΗΣΟΥ, ἄνωθεν τοῦ ὄρου τοῦ Λεπιδῶν, ὡς Ικανῶς εὐρύ.

Τό μνημονευόμενον(σελ. 23) ἐνέλιον σπήλαιον ΚΟΧΛΑΚΟΠΟΣ εὐρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν 10' ἀπό τῆς συνοικίας Παντέλι, ἔχει καταρευθεῖ ἀπό τοῦ 1945 κατὰ τά 3/4 αὐτοῦ, συνεπῶς δέν παρουσιάζει πλέον ἐνδιαφέρον. Ἦτο ὠρυγμένον ἐντός σαθοῦ κρηκαλλοπαγοῦς πετρώματος. Αἱ διαστάσεις τοῦ ὑπομένουτος τμήματος εἶναι πλάτος 10 μ. μήκος 5 καί ὕψος 2-4μ. Ἡ θάλασσα δέν εἰσχωρεῖ πλέον ἐντός αὐτοῦ.

Ἰπος. (3). βλ. ἐνθ. ἄνωτερω σελ. 20.

Ἰπος. (4). Σχετική εἶναι ἡ ὀνομασία τῶν βαράθρων ἐν Κρήτῃ ἐνθα ἀποκαλοῦνται "λατσίβερος".

Ἰπος. (5). Εἰς τήν ἴδιαν περιοχὴν μου ἀνεφεροῦσαν ἕτερα δύο σπήλαια, τό "ΔΗΜΟΤΡΥΠΙΟ" καί τό σπήλαιον "ΣΤΗΝ ΠΗΓΗ", πλήν ὅμως δέν ἐπεσήμανα ταῦτα. Ἄνωθεν μικρᾶς κρήνης τοῦ πλησίον τοῦ χωστοῦ ὑπάρχουν ἄρκεται σπηλαιώδεις κοιλότητες ἱσημένων διαστάσεων, χρησιμοποιοῦμεναι ὑπό τῶν ποιμένων.

RESUME

RECHERCHES SPELEOLOGIQUES A LEROS DE DODECANESE

par G. Grafios

A l' ile Leros il y a plusieurs grottes. J' ai visité 12 et j' ai trouvé la situation des 27 autres.

Les plus interessantes grottes sont celle des Dragons (No 261), qui a une longueur 34 m. et la grotte des Deux Liskaria (No 271), d' où on exploite une argile, que l' on utilise pour imperméabiliser les toitures des maisons.

La plupart des grottes de l' ile ont été utilisées comme refuges pendant la guerre ou pour garder des munitions d' armée.